

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

Београд
412-31/2024

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 24152 датум: 8. октобар 2024. год.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ
МОНИТОРИНГ УСТАНОВА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ ЛИЦА ЛИШЕНА СЛОБОДЕ
МОНИТОРИНГ ПОЛИЦИЈСКИХ УПРАВА И СТАНИЦА

Извештај о посети Полицијској управи у Врању

Београд, октобар 2024. године

САДРЖАЈ

1.	УВОД	3
1.1.	МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ.....	3
1.2.	ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ.....	4
1.3.	САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ.....	4
1.4.	ТОК ПОСЕТЕ.....	4
2.	УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ	5
2.1.	ОБАВЕШТАВАЊЕ О ПРАВИМА И ДОКУМЕНТАЦИЈА.....	5
2.2.	ОБАВЕШТАВАЊЕ БЛИСКОГ ЛИЦА.....	13
2.3.	ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕД.....	13
2.4.	ПРИСТУП БРАНИОЦУ.....	16
2.5.	УСЛОВИ БОРАВКА У ПРОСТОРИЈАМА ЗА ЗАДРЖАВАЊЕ.....	16
2.5.1.	ОЗ ВРАЊЕ.....	17
2.5.2.	СЕДИШТЕ ПУ ВРАЊЕ.....	18
2.5.3.	ПС БУЈАНОВАЦ.....	19
2.5.4.	ПС ВЛАДИЧИН ХАН.....	20
2.5.5.	ИСХРАНА.....	21
2.6.	НАВОДИ О ЗЛОСТАВЉАЊУ.....	22
2.6.1.	ПРВИ ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕД ПО ПРИЈЕМУ У ЗАВОД.....	23

1. УВОД

1.1. МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамо разговара са тим лицима и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, као и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају. По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног јавног позива,³ Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ и то: Комитет правника за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Центар за интеграцију младих, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Одбор за људска права Ваљево и Кликактив – Центар за развој социјалних политика.

¹ "Сл. лист СЦГ – Међ. уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС – Међ. уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ Објављен у "Сл. гласнику РС", бр. 82/22.

1.2. ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

УСТАНОВЕ	Полицијска управа у Врању - седиште ПУ и полицијске станице Сурдулица, Владичин Хан, Трговиште, Бујановац и Прешево Окружни затвор у Врању - Одељење притвора
ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	15. и 16. јул 2024. године
ОСНОВ ПОСЕТЕ	Послови НПМ, у складу са чланом 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ВРСТА ПОСЕТЕ	Тематска посета
ЦИЉ ПОСЕТЕ	Праћење поштовања заштитних мера од злостављања и услова у просторијама за задржавање
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Посете су биле ненајављене
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана, у сарадњи са удружењем Комитет правника за људска права
САСТАВ ТИМА	Вођа тима: Марко Анојчић, <i>Заштитник грађана/Одељење НПМ</i> Чланови тима: Катарина Тоскић, <i>Комитет правника за људска права</i> Уна Даниловић, <i>Комитет правника за људска права</i>

1.3. САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ

Сви полицијски и заводски службеници, као и руководства посећених установа, су остварили пуну сарадњу са тимом НПМ и омогућили остваривање мандата НПМ. Члановима тима пружене су све тражене информације, омогућен обилазак и фотографисање просторија за задржавање, ненадзирани разговори са лицима лишеним слободе по избору чланова тима, као и увид у и фотокопирање затражене документације.

1.4. ТОК ПОСЕТЕ

Пре посете ПУ Врање, тим НПМ је 15. јула у ОЗ Врање обавио разговоре са притвореницима, извршио увид у релевантну документацију и од заводских служби прибавио информације од значаја за предмет овог извештаја. Потом је тим НПМ истог дана посетио Полицијску станицу Бујановац, а током ноћи полицијске станице Сурдулица и Владичин Хан. Наредног дана, 16. јула, тим НПМ је посетио седиште ПУ Врање и полицијске станице Трговиште и Прешево. У посећеним организационим јединицама полиције, НПМ је од полицијских службеника прибавио информације о начину поступања према задржаним лицима, извршио увид у документацију о задржавању, обишао просторије за задржавање и разговарао са једним задржаним лицем које је затечено приликом посете ПС Владичин Хан.

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

Током ових посета, НПМ је контролисао начин остваривања основних права задржаних лица, која су у исто време заштитне мере од злостављања – права на приступ лекару и адвокату и да о свом лишењу слободе обавесте блиску особу, као и начин на који се задржана лица обавештавају о својим правима. Истовремено, НПМ је проверавао и да ли су просторије за задржавање у складу са прописаним условима, односно важећим стандардима.

2.1. ОБАВЕШТАВАЊЕ О ПРАВИМА И ДОКУМЕНТАЦИЈА

Полицијски службеници навели су да се лица према којима се примењује полицијско овлашћење довођење, најпре, на лицу места, усменим путем обавештавају о својим правима, а потом им се, одмах по довођењу у станицу, уручује писано обавештење о правима. Када се лицу одреди задржавање, уручује му се примерак обавештења о правима задржаног лица. У ситуацијама када лице одбије да потпише обавештење о правима то се констатује на самом обавештењу.

У предметима о задржавању у које је тим НПМ остварио увид, налазила су се обавештења о правима доведених и задржаних лица, која су била потписана или је назначено да је лице одбило да их потпише.

Ипак, у више предмета задржавања у кривичном поступку писмени формулар – обавештење о правима није одговарајући, јер садржи информације из члана 294. Законика о кривичном поступку, који уређује поступак задржавања лица, али не и листу права задржаног.

1.

УТВРЂЕНО

У ПУ Врање за писмено обавештавање лица задржаних у кривичном поступку о њиховим правима у више случајева је коришћен неодговарајући формулар – обавештење.

РАЗЛОЗИ

Слаба је корист од права која имају особе лишене слободе уколико нису упознате са постојањем тих права. Дакле, неопходно је да особе одведене у полицијски притвор буду изричито упознате са својим правима, без одлагања и на језику који разумеју. Да би се обезбедило да ово буде и урађено, треба увести праксу да се лицима задржаним од стране полиције одмах по притварању да формулар у коме се наводе ова права. Уз то, од тих особа треба тражити да потпишу изјаву којом потврђују да су упозната са својим правима.⁴

ЦПТ препоручује српским властима да предузму кораке како би се обезбедило да без одлагања осигурају да сва лица која је полиција задржала буду у потпуности обавештена о својим основним правима од самог почетка њиховог лишавања слободе (то јест, од тренутка када су дужна да остану у полицији). То би требало осигурати пружањем јасних усмених информација на самом почетку, које би се допуњавале што је пре могуће (то јест, одмах по њиховом доласку у полицијске просторије) давањем писменог обрасца у којем би се њихова права директно приказивала. Даље, Комитет такође препоручује да се различите верзије

⁴ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди у погледу полицијског притвора, ЦПТ/Инф (2002) 15, пар. 44.

информативних листова обједине и стандардизују и да увек садрже право притвореног лица да обавести трећу страну и да приступи лекару како је наведено у члану 69. ЗКП.⁵

Лице које се задржава обавештава се усмено и уручивањем писаног обавештења на матерњем или језику који разуме о његовим правима, и то:

1. да буде обавештено о разлозима задржавања;
2. да буде поучено да није дужно ништа да изјави, а да све што изјави може бити у законом прописаном поступку употребљено против њега као доказ;
3. на браниоца по свом избору, да неометано обави разговор са браниоцем, да бранилац присуствује његовом саслушању;
4. да буде обавештено да ће се бранилац одредити по службеној дужности, ако га само не изабере, када је то законом обавезно;
5. да се о времену и месту задржавања обавести лице по његовом избору, дипломатско конзуларни представник државе чији је држављанин или представник одговарајуће међународне организације ако је лице избеглица или лице без држављанства;
6. да се без одлагања о задржавању обавести лице или орган старатељства ако је потребно обезбедити заштиту или старање о детету или другим лицима о којима се стара задржано лице;
7. да неометано контактира са дипломатско конзуларним представником своје државе, односно представником одговарајуће међународне организације;
8. да га прегледа лекар;
9. на исхрану и непрекидни осмочасовни одмор;
10. да покрене поступак пред надлежним полицијским или правосудним органима ради испитивања законитости задржавања или надокнаде штете.

Полицијски службеник ће задржаном лицу уручити писано обавештење из става 1. овог члана.

После уручења обавештења из става 2. овог члана, полицијски службеник ће задржано лице позвати да потпише примерак обавештења. Ако задржано лице одбије да прими обавештење или одбије да га потпише или је неписмено, полицијски службеник ће наведено констатовати на обавештењу.⁶

ПРЕПОРУКА

ПУ Врање и полицијске станице у њеном саставу ће свим лицима која су задржана у кривичном поступку уручивати писмена обавештења о правима задржаних лица, односно образац у ком ће бити наведена права задржаног из члана 29. Правилника о полицијским овлашћењима.

Са друге стране, лицима задржаним у прекршајном поступку или у складу са правилима о безбедности саобраћаја на путевима је уручиван формулар – обавештење, који садржи сва прописана права задржаних.

ПС Прешево због територије коју покрива задржава већи број страних држављана, па се за обавештавање задржаних странаца користе формулари који постоје на неколико најчешће коришћених језика, или се о правима задржаних обавештавају посредством преводаца/тумача, што би требало и да се писмено констатује на формулару. Ипак, на неколико обавештења није било потписа преводаца нити је било констатовано да странац разуме српски језик. Један од притвореника са којима је тим НПМ обавио разговор је потврдио да је о својим правима обавештен у присуству преводаца, али је каснијим увидом у документацију утврђено да то није писмено констатовано потписом

⁵ Србија: Посета ЦПТ 2021, ЦПТ/Инф (2022) 03, пар. 38.

⁶ Правилник о полицијским овлашћењима ("Сл. гласник РС", бр. 41/19 и 93/22), чл. 29.

преводиоца. У једном случају, констатовано је да је задржани странац обавештен о правима посредством преводиоца и то на енглеском језику, који разуме, а обавештење о правима је добио на српском језику, иако се у систему налази исти формулар и на енглеском језику, који му је могао бити уручен. Уз то, уочено је и да су задржани домаћи држављани писмено обавештавани о правима по правилу на српском језику, без обзира на то који им је матерњи језик.

2.

УТВРЂЕНО

У ПС Прешево у више случајева задржавања нема потврде да су задржана лица обавештена о правима задржаног на језику који разумеју.

РАЗЛОЗИ

*Слаба је корист од права која имају особе лишене слободе уколико нису упознате са постојањем тих права. Дакле, неопходно је да особе одведене у полицијски притвор буду изричито упознате са својим правима, без одлагања и **на језику који разумеју**. Да би се обезбедило да ово буде и урађено, треба увести праксу да се лицима задржаним од стране полиције одмах по притварању да формулар у коме се наводе ова права. Уз то, од тих особа треба тражити да потпишу изјаву којом потврђују да су упозната са својим правима.⁷*

*Комитет позива српске власти да уложе неопходне напоре како би осигурали да полицијски службеници буду посебно пажљиви у време хапшења и у каснијим фазама притвора како би се осигурало да притворена лица заиста могу да разумеју своја права; Полиција је дужна да се увери да је то тако. Даље, сви информативни листови које користи српска полиција за задржавање осумњичених за кривична дела треба да садрже одредбу о правима на приступ адвокату и лекару, као и обавештење трећег лица о притвору (укључујући конзуларни орган), сходно члану 29. ППО. Даље, **треба предузети делотворне кораке како би се осигурало да се притвореним страним држављанима који не разумеју српски језик одмах пруже услуге преводиоца и да се од њих не тражи да потпишују изјаве или друге документе без ове помоћи**. Коначно, сва лица лишена слободе треба да добију информације о својим процесним правима у формату који им је доступан, у зависности од њихових потреба: нпр. величина слова, или писање једноставним и приступачним језиком, усмено, различите потребе особа.⁸*

*Лице које се задржава обавештава се усмено и уручивањем писаног обавештења **на матерњем или језику који разуме** о његовим правима, и то:*

1. да буде обавештено о разлозима задржавања;
2. да буде поучено да није дужно ништа да изјави, а да све што изјави може бити у законом прописаном поступку употребљено против њега као доказ;
3. на браниоца по свом избору, да неометано обави разговор са браниоцем, да бранилац присуствује његовом саслушању;
4. да буде обавештено да ће се бранилац одредити по службеној дужности, ако га само не изабере, када је то законом обавезно;
5. да се о времену и месту задржавања обавести лице по његовом избору, дипломатско конзуларни представник државе чији је држављанин или представник одговарајуће међународне организације ако је лице избеглица или лице без држављанства;
6. да се без одлагања о задржавању обавести лице или орган старатељства ако је потребно обезбедити заштиту или старање о детету или другим лицима о којима се стара задржано лице;

⁷ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди у погледу полицијског притвора, пар. 44.

⁸ Србија: Посета ЦПТ 2023, ЦПТ/Инф (2024) 04, пар. 39.

7. да неометано контактира са дипломатско конзуларним представником своје државе, односно представником одговарајуће међународне организације;

8. да га прегледа лекар;

9. на исхрану и непрекидни осмочасовни одмор;

10. да покрене поступак пред надлежним полицијским или правосудним органима ради испитивања законитости задржавања или надокнаде штете.

Полицијски службеник ће задржаном лицу уручити писано обавештење из става 1. овог члана.

После уручења обавештења из става 2. овог члана, полицијски службеник ће задржано лице позвати да потпише примерак обавештења. Ако задржано лице одбије да прими обавештење или одбије да га потпише или је неписмено, полицијски службеник ће наведено констатовати на обавештењу.⁹

ПРЕПОРУКА

ПС Прешево ће задржана лица писмено обавештавати о правима уручивањем писаног обавештења на матерњем или језику који разумеју. Уколико се страни држављанин о правима задржаних обавештава помоћу преводиоца или разуме српски језик, то ће бити писмено констатовано.

Предмети су садржали и решења о задржавању, са поуком о праву на жалбу и потписима задржаних лица којима су потврдили њихов пријем. Уочено је и да се решења о задржавању, као и писмена обавештења о правима, уручују лицима убрзо по довођењу у полицијску станицу. Према службеним наводима, задржаним лицима се у свим посећеним полицијским станицама омогућава да ову документацију држе код себе током трајања задржавања. Онима који то не желе, њихова документација се чува са привремено одузетим стварима. Задржано лице која је затечено у ПС Владичин Хан код себе није имало ништа од документације јер је недавно доведено, што је и лице потврдило, па се документација која се односи на задржавање припремала у току посете тима НПМ.

О току задржавања се води записник. Записници које је тим НПМ прегледао су углавном садржали податке о остваривању права задржаних лица и о току задржавања. Ипак, записници о задржавању у кривичном поступку по правилу нису садржали информације о обиласцима задржаних лица, за шта је НПМ добио образложење да се лица задржана у кривичном поступку смештају у ОЗ Врање и да их обилазе припадници Службе за обезбеђење овог завода. Поред тога, више записника у неколико посећених полицијских станица није садржало податке о обиласцима лица задржаних у прекршајном поступку, који су били смештени у просторијама полицијских станица, или су подаци који су уписани показивали недовољно учестале обиласке задржаних од стране полицијских службеника. На пример, у седишту ПУ Врање у више предмета у којима је задржавање трајало 12 сати није евидентиран ниједан или је евидентиран један обилазак задржаног лица; у ПС Бујановац у записницима о задржавању лица која су трајала 9:40, 12:00, 11:42 и 10:25 сати нису евидентирани обиласци; у ПС Трговиште није евидентиран ниједан обилазак лица које је било задржано 12 сати.

Одговорност је полиције да задржаним лицима која се налазе у полицијским станицама обезбеди сигурност и физички интегритет, што подразумева правилан надзор над њима између осталог и током боравка у просторијама за задржавање, за шта је видео

⁹ Правилник о полицијским овлашћењима, чл. 29.

надзор изузетно корисно, али не и довољно средство. Због тога је потребно да полицијски службеници периодично обиђу задржана лица и увере се о њиховом стању, а применом начела одговорности сваки обилазак и интеракција са задржаним лицем би требало да буду евидентирани.

3.

УТВРЂЕНО

У ПУ Врање у записницима о задржавању недостају подаци о обиласцима и разговорима са задржаним лицима.

РАЗЛОЗИ

Обавеза чувања коју полиција има у односу на особе које држи у притвору укључује и одговорност да се обезбеди њихова сигурност и физички интегритет. Из тога произилази да је правилан надзор над притворским објектима интегрална компонента обавезе чувања коју је преузела полиција. Морају се предузети одговарајуће мере ради обезбеђења да особе у полицијском притвору увек буду у могућности да имају директан контакт са чуварима.¹⁰

Надзор над задржаним лицима у просторијама за задржавање лица, по правилу, врше полицијски службеници који су за то посебно оспособљени.

Надзор над задржаним лицима у просторијама за задржавање, полицијски службеник врши повременим обиласком и разговором са задржаним лицем.¹¹

ПРЕПОРУКА

У ПУ Врање и полицијским станицама у њеном саставу полицијски службеници ће надзор над задржаним лицима вршити и повременим обиласцима и разговорима са лицима и у записнике о задржавању ће уносити податке о томе када су обишли задржано лице, као и напомене у вези са тим, уколико постоје.

Поред тога, у предметима задржавања у кривичном поступку, у ПС Владичин Хан тим НПМ није пронашао записнике о задржавању, односно они постоје само у електронској форми, а у ПС Прешево они су били непотписани. Тим НПМ добио образложење да је ово зато што се лица током трајања задржавања налазе у ОЗ Врање, те да по престанку задржавања буду пуштени или спроведени на извршење мере притвора, односно не враћају се у полицијски станицу која је одредила задржавање.

Записници о задржавању садрже значајне информације о току задржавања и остваривању права лица током трајања задржавања. Подаци из записника служе и за проверу каснијих евентуалних примедби на услове задржавања и поступање полицијских службеника, па би зато задржаном лицу требало омогућити да оствари увид у записник и изнесе евентуалне примедбе на информације које се у њему налазе. Другим речима, за разлику од остале документације која се уручује задржаним лицима и за коју је у принципу довољно назначити да је лице одбило да прими или потпише документ који му се уручује, када је у питању записник о задржавању задржаном лицу би требало бити омогућено и да стави примедбе на записник, пружајући му тако могућност и да оспори поједине наводе који се налази у њему (на пример, о присуству полицијских службеника лекарском прегледу или о томе да ли је или није хтео некога да обавести о свом лишењу слободе и сл.).

¹⁰ Стандарди ЦПТ: Нови стандарди у погледу полицијског притвора, пар. 48.

¹¹ Правилник о полицијским овлашћењима, чл. 35. ст. 1. и 2.

НПМ разуме да је ово отежано у ситуацијама када задржано лице не борави у просторијама полицијске станице која га је задржала. Ипак, НПМ се у многим полицијским управама сусрео са праксом да полицијске станице које су одредиле задржавање у записник уносе податке који су до тада познати (нпр. подаци о обавештавању блиске особе, о приступу адвокату и сл.), те да након смештаја у просторије за задржавање, па и ако се ради о просторијама завода за извршење кривичних санкција, полицијски службеници полицијске станице у месту у ком се задржано лице налази преузимају вођење записника и по истеку задржавања га штампају и уручују задржаном лицу. Такође, у осталим организационим јединицама ПУ Врање које је сада посетио, НПМ је добио информацију да записник о задржавању закључују и штампају како би га уручили лицу када крену да лице спроведу до јавног тужилаштва на саслушање.

4.

УТВРЂЕНО

У ПС Владичин Хан и ПС Прешево записници о задржавању у кривичном поступку се не уручују задржаним лицима по истеку задржавања.

РАЗЛОЗИ

*ЦПТ сматра да би се основне гаранције дате особама у полицијском притвору могле додатно оснажити (а рад полицијских службеника могуће и знатно олакшати) уколико би постојао јединствен и свеобухватан полицијски записник за сваку притворену особу, у којем би били евидентирани сви аспекти притвора и све радње предузете у вези притворених особа (време када су лишене слободе и разлози за то; када су им саопштена њихова права; знаци повреда, психичке болести, итд; када су члан породице/конзулат и адвокат били контактирани и када су их ови посетили; када им је била понуђена храна; када су били саслушани; када су били пребачени или ослобођени, итд.). За различите ставке (на пример, ствари у поседу дате особе, чињеници да су особи саопштена њена права и да се та особа на њих позива или да их се одриче), **требало би добити потпис притвореника, односно, уколико је потребно, објаснити због чега тај потпис недостаје.** Надаље, адвокату притвореника би требало омогућити увид у тај записник о притвору.¹²*

О задржавању лица полицијски службеник сачињава записник о задржавању лица, који садржи податке прописане у члану 111. овог правилника.

Записник о задржавању лица потписује полицијски службеник који је лице задржао и задржано лице.

Примерак записника се уручује задржаном лицу.

Ако задржано лице одбије да прими примерак записника или одбије да га потпише, полицијски службеник ће о томе сачинити забелешку на записнику.

Записник о задржавању лица садржи: 1) личне податке задржаног лица (име, презиме, адресу, јединствени матични број грађана); 2) време почетка задржавања; 3) правни основ за задржавање; 4) податке о начину упознавања лица за разлозима задржавања и његовим правима; 5) податке о оствареним правима задржаног лица; 6) податке о обавештавању чланова породице, других лица и надлежних органа о задржавању лица; 7) податке о довођењу задржаног лица надлежном органу; 8) податке о видљивим телесним повредама, другим сазнањима о здравственом стању и пруженој медицинској помоћи задржаном лицу; 9) податке о привремено одузетим предметима погодним за напад, повређивање или самоповређивање; 10) податке о времену и разлозима напуштања и повратка лица у просторије за задржавање;

¹² Стандарди ЦПТ: Полицијски притвор, ЦПТ/Инф (92) 3, пар. 40.

11) време престанка задржавања; 12) потпис задржаног лица и полицијског службеника који спроводи задржавање.¹³

ПРЕПОРУКА

Свим лицима која су задржале ПС Владичин Хан и ПС Прешево ће се по истеку задржавања уручивати записник о задржавању.

Задржаном лицу ће се понудити да потпише записник. Уколико лице то одбије, о томе ће се сачинити забелешка на записнику, уз навођење разлога које је лице за то дало.

У више предмета у које је остварио увид, НПМ је уочио неконзистентности у погледу рачунања почетка задржавања у кривичном и прекршајном поступку. Наиме, време контактирања браниоца, а у неким случајевима и време обавештавање блиске особе је претходило времену од када се рачуна да је започето задржавање. На пример, у ПС Прешево, бранилац је контактиран у 22:13, дошао у полицијску станицу у 22:45, а задржавање је започето у 23:00; у другом случају бранилац је контактиран у 18:30, а време почетка задржавања је 19:00. Такође, у неколико предмета је уочено да се подударāju времена пријема решења о задржавању са временом почетка задржавања. Све ово говори о томе да је лице које је задржано извесно време пре тога ухапшено, односно доведено или се одазвало на позив, а да то време није рачунато као почетак задржавања. То је и потврђено у случајевима задржавања у прекршајном поступку, на пример у полицијским станицама Сурдулица и Владичин Хан, у којим предметима се чувају и извештаји о примени полицијског овлашћења довођење, из којих се јасно види да се време почетка довођења не поклапа са временом почетка задржавања.

5.

УТВРЂЕНО

У ПУ Врање почетак задржавања у прекршајном и кривичном поступку се у више случајева погрешно рачунао.

РАЗЛОЗИ

Лице ухапшено у складу са чланом 291. став 1. и чланом 292. став 1. овог законика, као и осумњиченог из члана 289. ст. 1. и 2. овог законика, јавни тужилац може изузетно задржати ради саслушања најдуже 48 часова од часа хапшења, односно одазивања на позив.¹⁴

Време задржавања лица се рачуна од момента започињања примене полицијског овлашћења довођење када су се стекли услови за задржавање у прекршајном поступку, односно од момента хапшења или одазивања на позив када су се стекли услови за задржавање у кривичном поступку.¹⁵

¹³ Правилник о полицијским овлашћењима, чл. 38. и чл. 111.

¹⁴ Законик о кривичном поступку ("Сл. гласник РС", бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21 - одлука УС и 62/21 - одлука УС), чл. 294. ст. 1.

¹⁵ Правилник о полицијским овлашћењима, чл. 32.

ПРЕПОРУКА

ПУ Врање и полицијске станице у њеном саставу ће почетак задржавања рачунати:

- у кривичном поступку од момента хапшења или одазивања лица на позив;
- у прекршајном поступку од момента започињања примене полицијског овлашћења довођење.

Жалбе против одлука о задржавању по правилу подносе браниоци у кривичном поступку, и то најчешће они постављени по службеној дужности. Ове жалбе одмах, са комплетним списима предмета задржавања, полицијски службеници односе у надлежни суд.

Притворена лица са којима је НПМ обавио разговоре су наводила да су добијала одлуке о задржавању и да су им уручивана писмена обавештења о правима, што су могли да држе код себе током трајања задржавања.

НПМ је и приликом претходних посета ПУ Врање указивао на одређене недостатке у вези са обавештавањем задржаних лица о њиховим правима и осталом документацијом у вези са задржавањем и препоручивао њихово отклањање. У Извештају о претходној посети НПМ је, исто као и сада, утврдио да је страном држављанину уручено обавештење о правима на српском језику које није било потписано, да је почетак задржавања у кривичном поступку погрешно рачунат, да није свим задржаним лицима омогућено да потпишу и преузму примерак записника о задржавању и да у записницима недостају подаци о обиласцима задржаних лица.¹⁶ Недостатке у погледу писменог обавештења о правима, вођењу записника и рачунању почетка задржавања НПМ је утврдио и приликом ранијих посета ПУ Врање.¹⁷ У одговорима на ове извештаје је наведено да су преузете мере и да ће у будућем раду бити поступано у складу са упућеним препорукама.¹⁸ С обзиром на то да је НПМ овом приликом поново утврдио сличне недостатке, НПМ је поновио горе наведене препоруке, али још једном апелује на руководство ПУ Врање да предузме одговарајуће мере, укључујући и инструкције полицијским службеницима који непосредно поступају према задржаним лицима и које би биле периодично и по потреби понављане, да на одговарајући начин обавештавају лица о правима која имају током задржавања, да правилно рачунају почетак задржавања, у зависности од законског основа за задржавање, те да настоје да уредно евидентирају све податке од значаја за остваривање права задржаних и ток задржавања, а посебно оне на које је указано у овим препорукама.

¹⁶ Извештај о посети Полицијској управи Врање и Окружном затвору у Врању, бр. 412-58/19 од 26. фебруара 2020. год. (ПУ Врање: Посета НПМ 2019), поглавље Увид у предмете о задржавању лица и употреби средстава принуде.

¹⁷ Извештај о посети Полицијској станици Сурдулица, бр. 281-66/17 од 21. септембра 2017. год. (ПС Сурдулица: Посета НПМ 2017), поглавље 2. Поступање по препорукама; Извештај о посети ПУ Врање, бр. 71-45/14 од 18. августа 2014. год. (ПУ Врање: Посета НПМ 2014), поглавља 1.1.2. Обавештавање о правима задржаног лица и 1.2.1. Доношење решења о задржавању и вођење записника о задржавању.

¹⁸ Акти ПУ Врање бр. 03-5618-2/14 од 23. септембра 2014. год; бр. 7289/17 од 23. октобра 2017. год. и бр. 418/20-2 од 02. априла 2020. год.

2.2. ОБАВЕШТАВАЊЕ БЛИСКОГ ЛИЦА

Према наводима полицијских службеника, задржаним лицима се омогућава да о свом лишењу слободе обавесте блиску особу тако што сами обаве телефонски позив са службеног или личног телефона у присуству полицијских службеника. Уколико лице неће боравити у просторији полицијске станице која је одредила задржавање, ово се обавља у тој полицијској станици, након чега се лице транспортује у полицијску станицу у којој ће бити задржан, односно у ОЗ Врање.

Када задржана лица желе да остваре ово право, у записнике се уносе подаци о томе да је лице желело да обавести блиску особу и коју, као и да ли је та особа обавештена и када. Уколико не желе да икога обавесте, ово се такође евидентира.

Прегледом записника у свим посећеним полицијским станицама утврђено је да је остваривање овог права уредно евидентирано, као и да не постоје значајнија одлагања од почетка задржавања до обавештавања блиске особе.

Притвореници и задржано лице са којима је тим НПМ обавио разговоре су навели да су имали могућност да о задржавању обавесте блиску особу по избору.

2.3. ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕД

Према информацијама које је тим НПМ добио од полицијских службеника, различита је пракса у погледу лекарских прегледа задржаних лица. У седишту ПУ Врање и полицијским станицама Трговиште и Сурдулица свим лицима која је потребно задржати се понуди лекарски преглед, који је у случају када лице нема тегобе превентивног карактера, у ПС Бујановац лекарски преглед се нуди лицима задржаним у прекршајном поступку и у складу са правилима о безбедности саобраћаја на путевима, а у полицијским станицама Прешево и Владичин Хан лекарски прегледи се обављају уколико су на задржаном лицу уочене повреде, уколико се ради о тежој алкохолисаности, уколико је задржавању претходила саобраћајна незгода, уколико лице то захтева и сл.

О обављеним прегледима који претходе смештају у просторију лекари сачињавају извештај - потврду да је лице способно за задржавање, који се чува у предмету. У овом извештају се наводи и да ли је задржаном лицу потребна посебна пажња или нега, терапија и сл. Превентивни лекарски преглед, који се обавља пре смештаја у просторију за задржавање, није увек евидентиран у записницима.

6.

УТВРЂЕНО

У ПУ Врање у записницима о задржавању нису у свим случајевима унети подаци о лекарским прегледима лица који су обављени пре смештаја у просторије за задржавање.

РАЗЛОЗИ

ЦПТ сматра да би се основне гаранције дате особама у полицијском притвору могле додатно оснажити (а рад полицијских службеника могуће и знатно олакшати) уколико би постојао јединствен и свеобухватан полицијски записник за сваку притворену особу, у којем би били

евидентирани сви аспекти притвора и све радње предузете у вези притворених особа (време када су лишене слободe и разлози за то; када су им саопштена њихова права; знаци повреда, психичке болести, итд; када су члан породице/конзулат и адвокат били контактирани и када су их ови посетили; када им је била понуђена храна; када су били саслушани; када су били пребачени или ослобођени, итд.). За различите ставке (на пример, ствари у поседу дате особе, чињеници да су особи саопштена њена права и да се та особа на њих позива или да их се одриче), требало би добити потпис притвореника, односно, уколико је потребно, објаснити због чега тај потпис недостаје. Надаље, адвокату притвореника би требало омогућити увид у тај записник о притвору.¹⁹

ЦПТ препоручује српским властима да предузму мере како би осигурале да записници о задржавању неке особе пружају потпун и тачан приказ свих значајних догађаја који се дешавају током притвореног лица у полицијском притвору. Нарочито треба водити рачуна да се тачно евидентира време службеног почетка лишавања слободe, време када се контактира адвокат по службеној дужности или приватни адвокат, време када је именовани адвокат званично именован и време када је адвокат заправо присутан у полицијској станици.²⁰

Записник о задржавању лица садржи податке о видљивим телесним повредама, другим знањима о здравственом стању и пруженој медицинској помоћи задржаном лицу.²¹

ПРЕПОРУКА

ПУ Врање и полицијске станице у њеном саставу ће увек у записницима о задржавању евидентирати податке о лекарским прегледима задржаних лица који су обављени пре смештаја у просторије за задржавање.

Уколико је лицима током боравка у просторији за задржавање потребан лекарски преглед он се омогућава и евидентира у записницима.

Ради указивања лекарске помоћи позива се Служба хитне медицинске помоћи у полицијску станицу или се прегледи обављају у локалном дому здравља, што зависи од капацитета домова здравља, односно расположивости њихових санитарских возила и људства.

У погледу медицинске поверљивости, НПМ је у неколико предмета међу документацијом о задржавању пронашао медицинску документацију са приватним подацима о здравственом стању,²² који нису релевантни за поступање према задржаним лицима током трајања задржавања.

7.

УТВРЂЕНО

У ПУ Врање у неколико предмета је пронађена медицинска документација задржаних лица.

¹⁹ Стандарди ЦПТ: Полицијски притвор, пар. 40.

²⁰ Србија: Посета ЦПТ 2021, пар. 39.

²¹ Правилник о полицијским овлашћењима, чл. 38. и чл. 111. т. 8.

²² Поред извештаја – потврда лекара да је лице способно за задржавање.

РАЗЛОЗИ

Што се тиче лекарског прегледа особа које се налазе у полицијском притвору, сваки такав преглед мора бити обављен изван слушног, а по могућности и видног, домета полицијских службеника. Надаље, резултати сваког прегледа, као и релевантни искази притвореника, те закључци лекара, морају бити званично забележени од стране лекара и учињени доступним притвореном лицу и његовом адвокату.²³

*Комитет мора још једном да нагласи да лекарски прегледи треба да почивају на начелу поверљивости, и да надзор над њима врши само гледањем, а не и слушањем и - осим уколико лекар изричито не захтева супротно у датом случају - ван видокруга полицијског кадра. Присуство полицијског кадра током лекарских прегледа задржаних лица могло би да обесхрабри задржано лице које је било изложено неадекватном поступању да то и каже, и генерално је штетно за успостављање доброг односа између лекара и пацијента; треба да се пронађу алтернативна решења како би се ускладили безбедносни захтеви и начело лекарске поверљивости. На пример, успостављање безбедне специјалистичке ординације у оквиру ургентног центра или болнице. Даље, **копија лекарског извештаја ни у ком случају не сме бити предата службеницима за спровођење закона у пратњи задржаног лица.** Сви лекари морају имати јасну обавезу да евидентирају све повреде на лицима доведеним у болницу од стране полицијских службеника у складу са приступом наведеним у ставовима 59. и 60. даље у тексту.*

По мишљењу Комитета, информације везане за здравственог стања задржаног лица треба да се чувају на начин који обезбеђује начело лекарске поверљивости. Идеално би било да здравствено особље може да обавести полицијске службенике у пратњи лица само о ономе што је потребно да знају о здравственом стању задржаног лица; међутим, те информације треба да буду ограничене на оно што је неопходно да би се спречио озбиљнији ризик по задржано лице или друга лица, осим ако задржано лице није сагласно са давањем и додатних информација. Немедицинско особље такође не би требало да учествује у подели лекова.

Комитет препоручује да органи Републике Србије обезбеде да се начело лекарске поверљивости строго поштује у светлу горе наведених запажања. У том циљу и у складу са тим треба адекватно изменити и допунити Упутство о поступању полицијских службеника према доведеним и задржаним лицима.²⁴

Пацијент има право на поверљивост свих личних информација, које је саопштио надлежном здравственом раднику, односно здравственом сараднику, укључујући и оне које се односе на стање његовог здравља и потенцијалне дијагностичке и терапијске процедуре, као и право на заштиту своје приватности током спровођења дијагностичких испитивања и лечења у целини.

Подаци о здравственом стању, односно подаци из медицинске документације, спадају у податке о личности и представљају нарочито осетљиве податке о личности пацијента, у складу са законом.²⁵

ПРЕПОРУКА

ПУ Врање и полицијске станице у њеном саставу неће у предмете о задржавању улагати медицинску документацију задржаних лица, већ ће се задржаним лицима омогућити да је држе код себе.

Полицијски службеници наводе да лекарским прегледима присуствују искључиво на захтев лекара, било да се он обавља у полицијској станици или у здравственој установи.

²³ Стандарди ЦПТ: Полицијски притвор, пар. 38.

²⁴ Србија: Посета ЦПТ 2017, ЦПТ/Инф (2018) 21, пар. 37.

²⁵ Закон о правима пацијената („Сл. гласник РС“, бр. 45/13 и 25/19 – др. закон), чл. 14. ст. 1. и чл. 21. ст. 1.

Притворена лица која су имала лекарски преглед пре или током задржавања су потврдила ове наводе, неки су тиму НПМ навели да су полицијски службеници присуствовали прегледу, а неки да нису присуствовали. Тим НПМ је у предметима које је прегледао уочио записнике у којима је констатовано да полицијски службеници нису присуствовали лекарским прегледима задржаних лица. У предметима у којима је било евидентирано да су службеници присуствовали прегледима лица наведено је да се то ради из безбедносних разлога, на захтев лекара, али и да је "због задржавања", "лице задржано" и слично. Сличну ситуацију НПМ је уочио и приликом посете ПУ Врање која је обављена 2019. године, када је такође уочено да нема података о томе да су полицијски службеници присуствовали лекарском прегледу на захтев лекара.²⁶ **НПМ овде указује да је присуство полицијских службеника лекарским прегледима неопходно само уколико постоје нарочити безбедносни разлози који указују на ту потребу. Сама чињеница да се обавља лекарски преглед лица које је задржано није довољан разлог да се наруши приватност његовог прегледа, већ је потребно да у конкретном случају постоје овакви безбедносни разлози, на које ће полицијски службеници упозорити лекара како би донео одлуку о присуству немедицинског особља лекарском прегледу.**

2.4. ПРИСТУП БРАНИОЦУ

Лицима лишеним слободе се омогућава да непосредно по доласку у службене просторије позову браниоца по свом избору или им се у случају обавезне одбране одређује бранилац по службеној дужности, позивањем Кол центра адвокатске коморе. Наведено је потврђено увидом у решења о задржавању и записнике о задржавању лица. Лица задржана у прекршајном поступку или у складу са правилима о безбедности саобраћаја по правилу не желе да ангажују браниоца, а сва лица задржана у кривичном поступку су имала или изабраног браниоца или им је постављен бранилац по службеној дужности.

Записници о задржавању садрже податке о томе да ли је бранилац ангажован, његово/њено име и презиме и време када је контактиран, када је приступио задржаном лицу и када је обавио разговор са лицем.

Притвореници са којима је тим НПМ обавио разговоре су навели да су имали браниоца, изабраног или постављеног по службеној дужности, да је адвокат присуствовао саслушању и да су имали могућност да са њим обаве разговор у приватности.

2.5. УСЛОВИ БОРАВКА У ПРОСТОРИЈАМА ЗА ЗАДРЖАВАЊЕ

У односу на претходне посете, ПУ Врање је проширила капацитете за смештај задржаних лица у оквиру својих организационих јединица, па тако сада просторије за задржавање, поред ПС Сурдулица која је раније једина располагала једном просторијом, имају и полицијске станице Владичин Хан и Бујановац и седиште ПУ Врање. Ово значајно олакшава рад полицијских службеника и доприноси безбедности задржаних лица. **На овај начин је поступљено по препорукама које је НПМ упућивао у извештајима о ранијим посетама,²⁷ због чега НПМ похваљује ПУ Врање и Министарство унутрашњих послова.**

²⁶ ПУ Врање: Посета НПМ 2019, поглавље Увид у предмете о задржавању лица и употреби средстава принуде.

²⁷ ПС Сурдулица: Посета НПМ 2017, поглавље 2. Поступање по препорукама; ПУ Врање: Посета НПМ 2014, поглавље 1.4. Материјални услови задржавања.

Поред тога, просторија у ПС Сурдулица се потпуно реновира и у тренутку посете НПМ се још увек није користила.

Лица задржана у прекршајном поступку или у складу са правилима о безбедности саобраћаја на путевима се смештају у просторије које се налазе у оквиру ПУ Врање и полицијских станица у њеном саставу, а лица задржана у кривичном поступку у ОЗ Врање.

2.5.1. ОЗ ВРАЊЕ

Према службеним наводима, за смештај лица које је полиција задржала се користи нека од просторија у Одељењу притвора која је слободна. Уколико нема слободних просторија, задржана лица се смештају заједно са притвореницима. Ово су потврдила и притворена лица са којима је тим НПМ разговарао, која су навела да су током задржавања боравили у спаваоници са притвореницима и да су након одређивања мере притвора само враћени у исту спаваоницу у којој су били током задржавања.

НПМ је у више завода за извршење кривичних санкција уочио праксу смештања задржаних лица у спаваонице са притвореницима, па је упутио препоруке Министарству унутрашњих послова и Министарству правде да допуне Споразум о сарадњи, између осталог и тако што ће уредити да се задржана лица смештају у посебне просторије, одвојено од других лица лишених слободе.²⁸ НПМ још увек није добио обавештење о поступању по овим препорукама.

НПМ се противи пракси мешања различитих категорија затвореника, која је супротна међународним стандардима и домаћим прописима. Раздвајање различитих категорија затвореника је нужно како због различитог режима и начина поступања према њима, тако и ради обезбеђења њихове сигурности током лишења слободе и одржавања реда и безбедности у установи у којој се налазе. НПМ сматра да је, у ситуацијама када ОЗ Врање није у могућности да обезбеди посебну просторију за задржано лице, потребно да обавести ПУ Врање, односно полицијску станицу која је одредила задржавање, да Завод није у могућности да прими задржано лице због недостатка слободних просторија.

8.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Врање лица којима је одређено полицијско задржавање се смештају у спаваонице заједно са притвореницима када Завод не располаже слободним просторијама.

РАЗЛОЗИ

Различите категорије затвореника морају да буду у различитим установама или деловима установа, при чему се у обзир узимају њихов пол, старост, кривична евиденција, правни основ лишења слободе и потребе поступања са њима.²⁹

Полицијски службеници задржавају лице у службеним просторијама полиције за задржавање или у за то одређеним просторијама надлежних органа правосуђа. Ако је лице задржано у

²⁸ Бр. 4110-87/20 од 4. новембра 2020. год.

²⁹ Стандардна минимална правила УН за поступање према затвореницима, Анекс уз Резолуцију 70/175 Генералне скупштине УН, усвојену 17. децембра 2015. године, А/RES/70/175 (Манделина правила), прав. 11.

просторијама органа правосуђа мора бити физички одвојено од притворених лица и лица која су на издржавању казне.³⁰

ПРЕПОРУКА

ОЗ Врање ће лица којима је одређено полицијско задржавање смештати у посебне просторије, одвојено од других лица лишених слободе. Када у Заводу нема слободних просторија, ОЗ Врање ће обавестити организациону јединицу полиције која је одредила задржавање да нема могућности за смештај лица.

2.5.2. СЕДИШТЕ ПУ ВРАЊЕ

У седишту ПУ Врање постоје две просторије за задржавање, које се налазе у подрумском делу објекта. Површине су по око 11 m², рачунајући и мокре чворове који су одвојени мањим преградним зидовима и заузимају површину од око 1,30 m². Мокри чворови се састоје од wc шоља са испирачем и лавабоа са чесмом са пијаћом водом. У обе просторије се налазе по два лежаја. Затечене су чисте и уредне у погледу услова за боравак. Душеци, ћебад и постељина су деловали чисто, полицијска станица има машину за прање веша којом перу постељину. Прозори заштићени решеткама омогућавају доток свежег ваздуха и слабије природно осветљење, а вештачко осветљење је одговарајуће јачине. Грејна тела су уграђена у зидове и заштићена решеткама.

просторије за задржавање седиште ПУ Врање

У просторијама је постављен систем за позивање и комуникацију са полицијским службеницима и аудио-видео надзор, који не нарушава приватност задржаних лица током коришћења тоалета. Обавештења о надзору су постављена унутар просторија, на вратима. Такође, под надзором је цео пут од момента довођења лица у полицијску станицу до смештаја у просторије. Испред просторија је постављена кутија са комплетом за прву помоћ.

³⁰ Правилник о полицијским овлашћењима, члан 28. став 2.

2.5.3. ПС БУЈАНОВАЦ

У ПС Бујановац постоји једна просторија за задржавање, која се налази у приземљу објекта, у близини просторије дежурне службе. Тим НПМ је добио информацију да у овој просторији бораве само лица задржана до 12 сати, у складу са правилима о безбедности саобраћаја на путевима, док се лица задржана у прекршајном поступку одводе у просторије у седишту ПУ Врање. Површине је око 11 m², рачунајући и мокри чвор површине око 2 m², који је подељен у два дела, у једном је wc шоља са испирачем а у другом лавабо са чесмом са пијаћом водом. Оба дела су мањим преградним зидовима одвојена од остатка просторије. У просторији се налазе два лежаја, на којој су од постељине затечени само по два душека, јастука и ћебета, за шта је тим НПМ добио образложење да су остали делови на прању у седишту ПУ Врање. Већи прозор који је заштићен решетком омогућава доток природне светлости, а вентилација уграђена у спољни зид и доток свежег ваздуха. Вештачко осветљење је одговарајуће. Грејно тело је уграђено у зид и заштићено решетком.

Просторија је затечена чиста и изгледа одржавано. Санитарни уређаји су деловали задрљано, за шта је добијено образложење да је у Бујановцу актуелан проблем са доступношћу воде, те да се редовно чисти када има воде.

просторија за задржавање ПС Бујановац

Просторија располаже са системом за позивање и комуникацију са полицијским службеницима и видео надзором. Видео надзор не покрива део око мокрог чвора. Обавештење о видео надзору је постављено само споља. Обавештење које је истакнуто изван просторије лако може да промакне лицу које се смешта у просторију, па НПМ сматра да би ово обавештење, како би се осигурало очување приватности задржаних лица, требало постављати унутар просторије. На овај начин, ова информација ће им током боравка у просторији бити доступна и уочљива.

9.

УТВРЂЕНО

У ПС Бујановац употреба видео надзора у просторијама за задржавање није означена унутар просторија.

РАЗЛОЗИ

За надзор над задржаним лицима могу се користити системи за видео-акустично снимање намењени за надзор простора, осим просторија за хигијенске потребе задржаног лица. Употреба система за видео-акустично снимање из става 3. овог члана мора бити видно означена.³¹

Просторије за задржавање које се непосредно физички не надзиру од стране полицијског службеника, морају имати уређаје за видео надзор и позивање полицијских службеника. Употреба уређаја за видео надзор, мора бити видно означена у просторији за задржавање.³²

ПРЕПОРУКА

ПС Бујановац ће обавештење о видео надзору у просторији за задржавање истаћи на видно место унутар просторије.

2.5.4. ПС ВЛАДИЧИН ХАН

Просторија за задржавање у ПС Владичин Хан се налази у приземљу зграде, уз просторију дежурне службе. Она је површине око 10 m², рачунајући и мокри чвор, који се састоји од wc шоље са испирачем и лавабоа са чесмом са пијаћом водом, површине око 1,5 m². Затечена је чиста и уредна у погледу услова за боравак. У просторији постоје два кревета, са комплетном постељином која је деловала чисто. ПС Владичин Хан располаже са веш машином, па се постељина пере овде. У просторији је омогућен доток природне светлости и свежег ваздуха, вештачко осветљење је одговарајуће и у просторији је постављено грејно тело.

Просторија има видео надзор и систем за позивање и комуникацију са полицијским службеницима. Видео надзор не покрива мокри чвор. Обавештење о видео надзору ја истакнуто на спољној и на унутрашњој страни врата просторије.

Иако је видео надзор постављен у свим просторијама за задржавање које је тим НПМ обишао, полицијски службеници нису знали прецизан податак колико дуго се чувају снимци видео надзора, с обзиром да они немају непосредан приступ снимљеном материјалу нити могућност да њиме управљају.

НПМ би желео да од ПУ Врање добије информацију о дужини чувања снимака видео надзора над просторијама за задржавање.

³¹ Правилник о полицијским овлашћењима, чл. 35. ст. 3. и 4.

³² Правилник о условима које треба да испуњавају просторије за задржавање лица ("Сл. гласник РС", бр. 34/18), чл. 7. ст. 2. и 3.

2.5.5. ИСХРАНА

Исхрана се састоји од сувих оброка – ланч пакета, који садрже суво месо, хлеб, флашу воде. У понуди постоји више врста, како би се задовољиле верске потребе задржаних.

НПМ је више пута упућивао препоруке Министарству унутрашњих послова у вези са исхраном задржаних лица, која би у случајевима задржавања дужим од 12 сати требало да садржи и барем један комплетан оброк. Полицијске управе углавном имају потешкоћа да ово обезбеде. У последњем одговору у вези са исхраном које је НПМ добио од Министарства унутрашњих послова је наведено да су суви оброци, који се углавном нуде задржаним лицима, адекватни да задовоље основне хранљиве потребе, а да притом буду здравствено безбедни, те да с обзиром да је време задржавања ограничено, оваква исхрана неће оставити последице на здравље.³³ У одговору се наводи још и да Правилник о обезбеђивању исхране и смештаја у Министарству унутрашњих послова³⁴ прописује да се исхрана обезбеђује у теренским условима у складу са расположивим капацитетима.³⁵

Лица задржана у кривичном поступку обедују у складу са режимом Одељења притвора ОЗ Врање, па њихова исхрана обухвата и садржајније оброке.

У записнике о задржавању се уносе подаци о обедовању. Ипак, записници о задржавању у кривичном поступку по правилу нису садржали ове информације, за шта је НПМ, исто као и када су у питању обиласци задржаних, добио образложење да лица обедују у ОЗ Врање. Поред тога, ни у више записника о задржавању по другим законским основама, у више посећених полицијских станица, нису биле евидентирани информације о обедовању задржаних лица, па је тако за лица задржана до 12 сати у више случајева евидентиран 1 или ниједан оброк. НПМ је добио образложење да је у тим случајевима задржано лице одбило понуђени оброк. Ово би такође требало евидентирати.

10.

УТВРЂЕНО

У ПУ Врање у више записника о задржавању нису уредно евидентирани подаци о обедовању задржаних лица.

РАЗЛОЗИ

ЦПТ сматра да би се основне гаранције дате особама у полицијском притвору могле додатно оснажити (а рад полицијских службеника могуће и знатно олакшати) уколико би постојао јединствен и свеобухватан полицијски записник за сваку притворену особу, у којем би били евидентирани сви аспекти притвора и све радње предузете у вези притворених особа (време када су лишене слободе и разлози за то; када су им саопштена њихова права; знаци повреда, психичке болести, итд; када су члан породице/конзулат и адвокат били контактирани и када су их ови посетили; када им је била понуђена храна; када су били саслушани; када су били пребачени или ослобођени, итд.)³⁶

³³ Акт Сектора за логистику бр. 1666/23 од 20. јуна 2023. год.

³⁴ "Сл. гласник РС", бр. 27/21 и 143/22.

³⁵ Чл. 2. Правилника.

³⁶ Стандарди ЦПТ: Полицијски притвор, пар. 40.

Јединствени електронски систем евиденције о задржавању лица још није завршен и не садржи свеобухватну евиденцију о задржавању појединаца. Обавештење о пружању и текућем остваривању основних мера заштите могу се пронаћи само у појединим досијеима задржаних лица. Комитет сматра да би се **основне гаранције задржаних лица ојачале када би се водиле и појединачна и свеобухватна евиденција о задржавању за свако лице. У тој евиденцији би били обухваћени сви аспекти задржавања и све мере предузете у вези са тим** (када је и из ког(јих) разлога предузета мера задржавања; када је лице стигло у полицијске просторије; када је оно информисано о својим правима; да ли је показало знаке повреда, здравствене проблеме, знаке психичког поремећаја итд.; у којој(им) просторији(ама) је смештено; када је добило храну; када је саслушано; када је имало контакте са блиским сродницима, браниоцем, лекаром, преводиоцем или дипломатско-конзуларним представником и/или су га та лица посетила; када је премештено; када је изведено пред тужиоца или релевантног судију; када је одређен притвор или пуштен итд.).

Комитет препоручује да органи Републике Србије предузму делотворне кораке за стварање јединственог електронског система евиденције о задржавању лица који је свеобухватан и делотворан за евидентирање горе наведених информација о времену које задржано лице проведе у полицијској станици.³⁷

Лице које се задржава обавештава се усмено и уручивањем писаног обавештења на матерњем или језику који разуме о његовим правима, и то – на исхрану и непрекидни осмочасовни одмор. О задржавању лица полицијски службеник сачињава записник о задржавању лица, који садржи податке прописане у члану 111. овог правилника.

Записник о задржавању лица садржи податке о оствареним правима задржаног лица.³⁸

ПРЕПОРУКА

ПУ Врање и полицијске станице у њеном саставу ће у записницима о задржавању евидентирати податке о обедовању задржаних лица, укључујући и податак да је задржаном лицу понуђен оброк који је лице одбило.

2.6. НАВОДИ О ЗЛОСТАВЉАЊУ

НПМ је у ОЗ Врање обавио разговоре са 9 притворених лица према којима је поступала ПУ Врање и полицијске станице у њеном саставу, на околности поступања полиције према њима током њиховог хапшења, саслушавања и полицијског задржавања. Такође, у ПС Владичин Хан је обављен разговор са једним задржаним лицем које је затечено у просторији.

НПМ је примио један навод о лошем поступању приликом хапшења. Према наводима овог лица, приликом хапшења је бежао, па је доведен у седиште ПУ Врање где је задобио неколико шамара од полицијских службеника. Наводи да нема видљивих трагова по лицу од удараца. Ови наводи нису могли бити потврђени. Провером у доступној документацији ово лице уопште није боравило у седишту ПУ Врање, нити су га њени полицијски службеници лишили слободе. У записнику о задржавању је наведено да нема видљивих повреда. Бранилац, постављен по службеној дужности, је дошао у полицијску станицу убрзо по хапшењу и ту је био и преводилац, с обзиром да се ради страном држављанину. Такође, на првом лекарском прегеду по пријему на извршење мере притвора у ОЗ Врање нису уочене било какве повреде.

³⁷ Србија: Посета ЦПТ 2017, пар. 39.

³⁸ Правилник о полицијским овлашћењима, чл. 29. ст. 1. т. 9; чл. 38. ст. 1. и чл. 111. т. 5.

Поред тога, НПМ је у полицијским станицама прегледом документације о задржавању уочио и неколико лица која су на задржавање примљена са видљивим повредама. Повреде су описане у записницима о задржавању и овим лицима је понуђена медицинска нега. Такође, НПМ је добио уверљива образложења о начину настанка повреда, што је било поткрепљено одговарајућом документацијом.

2.6.1. ПРВИ ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕД ПО ПРИЈЕМУ У ЗАВОД

У ОЗ Врање лекар је и даље ангажован на основу уговора о делу, какво је стање било и приликом претходне посете током које је НПМ пратио начин обављања првог лекарског прегледа у овом заводу.³⁹ У међувремену, ангажована су још две медицинске сестре, па сада у Заводу раде укупно њих три. Додатно, лекар психијатар је такође ангажован уговором.

Лекар је доступан и мимо дана утврђених уговором када је обавезан да долази. Тако, приликом пријема лица лекар се обавезно позива и долази одмах уколико је преглед хитан, а уколико није обавља се у прописаном року од 24 сата. Ажурност у обављању првог лекарског прегледа су потврдила и притворена лица са којима је тим НПМ обавио разговор.

Први лекарски преглед је обавезно на голо, односно преглед подразумева визуелни преглед тела. Узимају се анамнестички подаци, проверавају се и мере телесне функције и отвара се здравствени картон лица. Прегледи се обављају у амбуланти, која је довољно пространа, са креветом и параваном и потребном медицинском опремом. Прегледи се по правилу обављају без присуства немедицинског особља, а припадници Службе за обезбеђење стоје у ходнику испред врата амбуланте. Ово су потврдила и притворена лица са којима су обављени разговори, с тиме што је једно лице тврдило да се није скидало на првом лекарском прегледу. Ово није могло бити потврђено у доступној документацији.

Према службеним наводима, дуже време није било повреда на пријему које би указивале на лоше поступање према новопримљеном лицу од стране полицијских службеника. Такође, службеници наводе да није било ни повреда у Заводу у последње време. У погледу евиденција, Служба за здравствену заштиту води одвојено књиге самоповређивања и повреда на раду, односно не постоји јединствена евиденција повреда, тако да се повреде ван ових категорија не уводе у евиденцију, већ се бележе само у медицинском картону.

Један од притворених лица са којима је тим НПМ обавио разговоре је примљен у августу 2023. године са повредом главе коју је задобио у тучи. Ове повреде нису унете у шему тела нити фотографисане, осим фотографије лица, која се за прву страну личног листа сачињава за свако лице лишено слободе приликом пријема. За ову повреду није попуњен ни посебан формулар који је наменски сачињен за све заводе, у који би се унели наводи лица о начину настанка повреде, детаљан опис повреде и мишљење лекара о повезаности навода и објективног налаза.

НПМ указује да здравствене службе у заводима за извршење кривичних санкција имају важну улогу у борби против злостављања лица лишених слободе, укључујући и злостављање којем су евентуално били изложени до доласка у завод. Лекар у

³⁹ ПУ Врање: Посета НПМ 2019.

заводу је стручно медицинско лице коме лице лишено слободе може да укаже да је било изложено лошем поступању од стране службених лица и да објасни настанак евентуалних повреда. Детаљно и благовремено документовање повреда и пријављивање оваквих медицинских доказа у значајној мери олакшавају истрагу евентуалних случајева злостављања и утврђивање одговорности учинилаца.

11.

УТВРЂЕНО

ОЗ Враће не документује повреде уочене на лицима лишеним слободе у потпуности на начин предвиђен стандардима.

РАЗЛОЗИ

Лекар или други квалификовани здравствени радници, без обзира на то да ли су дужни да извештавају лекара или не, посећују, разговарају и прегледају сваког затвореника чим то буде могуће после пријема, а затим по потреби. Посебна пажња се посвећује утврђивању злостављања коме су пристигли затвореници можда били подвргнути пре пријема.⁴⁰

Лекар треба у потпуности да евидентира сваки знак насиља који уочи код затвореника приликом медицинског прегледа на пријему у затворску установу, заједно са свим релевантним изјавама затвореника и закључцима лекара. Те информације такође треба да буду доступне затворској управи уз пристанак затвореника.⁴¹

Сви знакови насиља који се уоче приликом здравствене провере затвореника код пријема у установу морају бити у потпуности евидентирани, заједно са свим његовим релевантним изјавама, те закључцима лекара. Надаље, ове информације би требало учинити доступним самом затворенику.⁴²

ЦПТ посебну пажњу посвећује улози коју затворске службе здравствене заштите треба да играју у борби против злостављања. Природно је да та улога делом буде везана за могуће злостављање лица лишених слободе током трајања лишења слободе, било да га врши особље или други затвореници. Међутим, службе здравствене заштите у установама које представљају пунктове за улазак у затворски систем такође треба да дају кључни допринос у спречавању злостављања у периоду непосредно пре боравка у затвору, односно док су лица лишена слободе – задржана од служби за спровођење закона (као што су нпр. полиција или жандармерија).

Подразумева се да ће са лицима која се доводе у затвор здравствени радник обавити детаљан разговор и физикални преглед чим то буде могуће по пријему. ЦПТ сматра да такав разговор/преглед треба обавити у року од 24 сата од пријема. Такав систематски медицински скрининг новопримљених лица неопходан је из различитих разлога; конкретније, ако се обави како треба, њиме се осигурава да све повреде које на себи имају дате особе – као и сви с њима повезани наводи – буду евидентирани без непотребног одлагања. Исту процедуру требало би следити када се затвореник који је био поново пребачен у полицијски притвор из разлога везаних за истрагу након тога врати у затвор. Нажалост, такви премештаји су у неким државама које ЦПТ посећује још увек устаљена пракса и могу подразумевати и висок ризик од злостављања (в. и став 80). Слично томе, сваки затвореник који је учествовао у неком насилном инциденту унутар затвора требало би без икаквог одлагања да буде медицински преглед.

⁴⁰ Манделина правила, прав. 30.б.

⁴¹ Препорука бр. Р (98) 73 Комитета министара државама чланицама СЕ о етичким и организационим аспектима здравствене заштите у затворима, чл. 30.

⁴² Стандарди ЦПТ: Услуге здравствене заштите у затворима, ЦПТ/Инф (93) 12, пар. 61.

Записник настао након медицинског скрининга поменутог у ставу 73. треба да садржи: i) изјаве које је дотично лице дало, а које су релевантне за лекарски преглед (укључујући његов/њен опис сопственог здравственог стања, као и све наводе о злостављању), ii) потпун извештај о објективним налазима лекара заснованим на детаљном прегледу, и iii) запажања здравственог радника у вези са тачкама i) и ii), уз назнаку поклапања било којих навода и објективних налаза лекара. Записник такође треба да садржи резултате обављених додатних прегледа, детаљне закључке специјалистичких консултација, као и опис терапије пружене због повреда и свих других обављених поступака.

Евидентирање здравственог прегледа у случајевима трауматских повреда треба обављати на специјалном обрасцу предвиђеном у ту сврху, са шематским скицама тела на којима се могу означити трауматске повреде и које ће се чувати у здравственом досијеу лица лишеног слободе. Надаље, било би пожељно да се направе фотографије повреда, и те фотографије такође треба ставити у здравствени досије. Поред тога, потребно је водити засебан регистар повреда у коме ће се забележити све врсте уочених повреда.⁴³

Делегација Комитета је уочила да је позитивно то што су све установе имале посебан регистар повреда, у који лекари треба да евидентирају повреде констатоване на затвореницима приликом пријема у затвор или током боравка у затвору. Међутим, повреде које се уоче на новопримљеним затвореницима и даље се описују на површан начин и лекари не изводе закључке у смислу компатибилности повреда са наводима притвореника о неадекватном поступању полиције.

Здравствени преглед новопримљених затвореника, а посебно у установама које представљају тачке уласка у затворски систем, има велики значај. Такав преглед је од суштинске важности, посебно за спречавање ширења преносивих болести, спречавање самоубиства и за тачно благовремено евидентирање повреда.

Комитет жели да нагласи да лекар треба да разговара са сваким новопримљеним затвореником на одговарајући начин и да изврши физички преглед што је могуће пре по пријему; осим у изузетним околностима, разговор/преглед треба да се обави на дан пријема, а посебно када су у питању притворски објекти. Такође, Комитет подсећа да затворске службе здравствене заштите могу значајно да допринесу спречавању неадекватног поступања према притвореницима и пре пријема и током боравка, помоћу систематског евидентирања повреда и да, по потреби, обезбеде информације за релевантне државне органе.

Евиденција сачињена након здравственог прегледа треба да садржи:

- i) опис изјава које је дало лице, а које су релевантне за здравствени преглед (укључујући његов/њен опис свог здравственог стања и све наводе о злостављању),
- ii) потпун опис објективних лекарских налаза на основу темељног прегледа,
- ii) запажања стручног здравственог радника с обзиром на i) и ii), при чему исти треба да укаже на доследност између навода и објективних лекарских налаза.

Евиденција такође треба да садржи и резултате додатних обављених прегледа, детаљне закључке специјализованих консултација и опис прописаног лечења повреда и свих наредних спроведених процедура.

Евиденција о здравственом прегледу у случају трауматских повреда треба да буде сачињена на посебном обрасцу намењеном за ту сврху, са приказом тела у коју су уцртане трауматске повреде која ће се чувати у здравственом картону затвореника. Такође, било би пожељно да се повреде фотографишу и те фотографије би такође требало ставити у здравствени картон. Поред тога, треба водити посебан регистар повреда у који треба евидентирати све врсте повреда које се запазе.⁴⁴

ЦПТ узима у обзир побољшање квалитета медицинског прегледа притвореника који су наводно физички злостављани док су били у полицијском притвору и опис њихових повреда.

⁴³ Стандарди ЦПТ: Документација и пријављивање медицинских доказа о злостављању, ЦПТ/Инф (2013), пар. 71, 73. и 74.

⁴⁴ Србија: Посета ЦПТ 2017, пар. 58. и 59.

Међутим, на основу својих запажања, Комитет понавља своју препоруку да записник састављен након медицинског прегледа увек треба да садржи:

- i. приказ изјава дате особе које су релевантне за лекарски преглед (укључујући његов / њен опис здравственог стања и све наводе о злостављању),
- ii. потпуни приказ објективних медицинских налаза заснованих на детаљном прегледу, и
- iii. запажања здравственог радника у светлу i) и ii), указујући на доследност свих изнетих навода и објективних медицинских налаза.

ЦПТ препоручује да се затворска управа Округног затвора у Београду, као и других затворских установа, подсети на њихову обавезу да обавесте надлежне тужилачке органе о свим случајевима новопримљених затвореника са повредама које указују на могуће злостављање полиције.⁴⁵

Лекар у заводу дужан је да води посебну евиденцију о повредама осуђених и обавештава управника завода о било ком знаку или индикацији да је према осуђеном примењено насиље. Лекар је дужан да у извештају о утврђеним повредама унесе и наводе осуђеног лица о начину настанка повреде, као и да изнесе своје мишљење о повезаности навода осуђеног и насталих повреда.⁴⁶

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Врање, када је утврђено да лице лишено слободе има повреде, лекари ће у извештајима о обављеним прегледима:

- уносити детаљне и конкретне наводе лица о начину настанка повреда;
- повреде детаљно описивати, фотографисати и уцртавати у шему тела;
- дати своје мишљење о повезаности изнетих навода о начину настанка повреда и објективног налаза о повредама.

Лекар ће успоставити и водити евиденцију о свим повредама лица лишених слободе.

⁴⁵ Србија: Посета ЦПТ 2021, пар. 85.

⁴⁶ Закон о извршењу кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 55/14 и 35/19), чл. 115. т. 6.